

function are presented. The peculiarities of the formation of interiors of exhibition-exposure purposes in the conditions of renovation of non-functional industrial buildings are revealed.

The reshaping of the interiors of non-functional industrial buildings under the exhibition-exposition function is in demand and is gaining momentum today. Non-functional industrial buildings, due to the use of unified planning solutions and framework structure scheme, are based on their ability to adapt easily to various changes. Characteristic features of non-functional industrial buildings are: large areas, considerable width of production buildings, high ceilings, natural lighting on the perimeter of the building, strong monolithic constructions, etc.

Based on the analysis of foreign experience in the renovation of non-functional industrial buildings with the provision of exhibition function, it has been established that the process of reshaping and transfer of industrial residues outside the cities provides an ecological approach and the preservation of industrial historical monuments of architecture, history of production and technologies.

In turn, non-functional multiprofile industrial buildings are logically re-profiled under the art space to create exhibition-exposure spaces in them. The brutal industrial architecture is best suited for performing a given function. It is expedient to carry out the mentioned integration with a view to obtaining a new image and adapting the historical production facility under a new function, which determines the maximum cultural effect and leads to an increase in the social role of the object in cities.

Key words: non-functional industrial building, renovation, exhibition-exposition function, interior.

УДК 72.01

Криворучко Ю. І.,
доктор архітектури,
професор кафедри дизайну та основ архітектури
Національного університету «Львівська політехніка»
Orcid 0000-0003-1352-1924
yurikryv@gmail.com

СУСПІЛЬНИЙ ТА ДУХОВНИЙ КОНТЕКСТ ВИРАЖЕННЯ САКРАЛЬНОГО У ПРОСТОРИ ІКОНИ І ХРАМУ

Анотація: досліджено суспільний вплив на іконографічне і просторове вираження сакрального. Розглянуто формальні і змістовні сторони часопростору храму і образу в іконі, семантичність та значущість форми і змісту сакрального. Семантика сакрального знаку відзначається постійністю, а семантика знаку у творчості митця – змінністю. Поєднання змінності-

незмінності знаку і його семантики залежить від соціуму, культури, традиції, ідеології, індивідуальності творця.

Конституювання архітектури сучасної християнської святині відбувається у площині осей сучасності-традиційності та сакральності-світськості. Зміст сакрального міститься у традиції незмінності, що корелює з позачасовістю-вічністю, іманентній трансцендентності. Незмінність складає суть традиції Таїнств, Об'явлення, Літургії у християнстві.

Сучасність пов'язується з новизною – новими подіями, поглядами, уявленнями, розвитком, змінами світогляду епохи. Вісь сакрального-світського на одному полюсі постулює сакральність (священність) як метафізичне, трансцендентне, що проявляються у Божественних – Літургії, Таїнствах, Істині, Добрі та Красі, як найвищих абсолютних цінностях, даних людині. Полюс світського (профанного) пов'язують із матеріальністю, прагматичністю, іманентністю, земними – правдою, добром та красою.

Із ростом традиційності суспільства може як зростати (міцність живої, наповненої відчуттями і носіями традиції), так і спадати (консерватизм) його релігійність, присутність сакрального у житті. Із ростом сучасності у формах віри (релігійні рухи, туризм, прощі, «омолодження» вірних, ріст духовності) зростає сакральність суспільства. А сучасні тенденції лаїцизації, десакралізації, профанації сакрального у суспільстві ведуть до зменшення, заникання форм і змісту віри серед людей.

Ключові слова: сакральне, простір, ікона, храм, творчість, модель.

Формальні і змістовні сторони укладу простору храму і образу в іконі мають багато спільного у семантично значущій площині. Глибока семантичність та значущість властива як формі, так і змісту священного. Оскільки ікона знаходиться у просторі храму, то вона не лише у певний спосіб взаємодіє з простором храму, розміщуючись у конкретних визначених місцях, а у значній мірі задає, виражає, формує, представляє семантичний простір храму. Більше того, будучи сама феноменом часопростору святині, активно впливає на простір та функціонування храму. Під іконою ми розуміємо не лише власне ікони, а і всю іконографію храму – іконічні зображення, що стосуються святих осіб, подій чи орнаментів та оздобу речей і елементів храму, як і їх колористики, світлоти, розміщення. Зрозуміло, що присутність кольору, світла, форми предметів і самого простору створює певну нероздільність середовища храму у такий спосіб, що говорити окремо про ікону чи простір храму без їх впливу одне на одне, без їх взаємодії, впливу на людину у часі богослужень, літургії, – не видається можливим. Хіба, виокремлюючи якісь мистецькі, естетичні, просторові, конструктивні чи інші елементи чи аспекти, які, проте,

не дадуть цілісної картини іконічності храму, тієї нероздільності яку творять усі елементи храму і іконографії, що корелюють і співзвучні нероздільності самої літургії.

Таке цілісне споглядання часопростору храму у його іконічності дозволяє співвіднести храм як певну духовну нерозривність, нероздільність та цілісність з контекстом епохи, соціумом, індивідом, культурою – тими зовнішніми проявами та вираженнями часу і місця, у якій знаходиться святиня. Особливо це важливо у зв'язку із тривалою незмінністю часопростору храму та змінністю соціальних умов його існування на короткі та тривалі відрізки часу. Тут ми маємо багату історію нищення, відбудови, переосвячення, зміни конфесійності, конверсації сакральної функції та і самих храмів у ХХ столітті по усьому світі. Зникнення і поява етносів чи ідеологічних систем – змінювала конкретне значення храму і місця для нових етносів чи ідеологій, але не змінювала самої сутності храму як священного творіння.

Тому важливо прослідкувати цю змінну динаміку історії у співвіднесенні до священних об'єктів. Адже постання нових храмів сьогодні – це подібний процес освячення місця, форми, зображення, переведення їх у певну іконографічну сталість, однозначну присвяту місця, які укладаються вже соціумом як певною визначеною стабільністю у відношенні до об'єкту віри. Тут маємо якби зворотну ситуацію до описаної вище – знаходження місця незмінності у змінному плинному світі і надання цьому місцю і об'єкту рангу найвищої – сакральної цінності. Досвід існування сакральної цінності у змінному світі на прикладі історичних трансформацій довкола сакрального – дозволить знайти відповідний тонус відношення до сакрального як справді найвищої цінності, а не цінності, сформованої індивідумом, соціумом, чи навіть церковною ієрархією, якими б вони не користувались впевненостями у своїх переконаннях.

На основі моделювання виявлено спосіб іконографічно-просторового вираження сакрального у континуумі його змісту і форми.

Конструювання смислів архітектури сучасного християнського храму, особливо православного та греко-католицького в Україні, відбувається, з одного боку, у діапазоні тенденцій від традиції до новації. Такий діапазон тенденцій можна виразити на семантичній осі з протилежними полюсами «сучасності-традиційності». З іншого боку, смислом архітектури храму виступає втілення його богослужбової і богословської суті засобами сучасної архітектури і технологій. Під сучасними тут розуміється увесь комплекс архітектурних засобів, які є сучасними часу свого створення, навіть у випадку найбільш ортодоксійних підходів до традиції. Наприклад відтворення київських

святинь княжої доби (Успенського собору Києво-печерської лаври, Михайлівського Золотоверхого, Бородиці Пирогощої) являють собою сучасну архітектурну копію втрачених оригіналів. Спосіб мислення архітектора у своєму фахові користується здобутками переважно світської архітектури свого часу, тому відтворені історичні зразки є сучасними архітектурними творами. Інша площина – символічне і національне значення для українського народу відтворених храмів-святинь – тут архітектурні складові важливі лише у максимально точному відтворенні давніх храмів, але ніяк не виступають чинником автентичності творів. Сакральне, священне значення у богословському функціонуванні відтворених храмів – автентичне. Архітектор, користуючись сучасними йому засобами при проектуванні храму мусить створити сакральний об'єкт. Таким чином, смисли архітектури храму з другого боку можна укласти на семантичній осі «сакральності-світськості» (табл. 1).

Зміст сакрального міститься у прийнятій християнськими церквами східного обряду традиції, яка виражає незмінність, що пов'язана з позачасовістю-вічністю, трансцендентністю. Традицію пов'язують із незмінністю певних уявлень, циклічністю, повторюваністю розвитку, дії, змісту, форми, які створюють замкнутість, відчуття статичності. Традиція самодостатня і вичерпуюча, часто освячена і канонізована, що передбачає заборону на її змінюваність. У динамічному світосприйнятті сучасності традиція часто асоціюється із застиглістю, віджилістю, старістю, непрогресивністю. Водночас, традиційний світогляд характерний землеробським культурам з їх циклічним способом життя, підпорядкованим циклічності природи. У християнстві незмінність традиції лежить в основі Таїнств віри, Об'явлення, Літургії.

Сучасність, натомість, асоціюється з новизною – новими подіями, поглядами, уявленнями, розвитком, змінами, які приносить біг часу, складаючи новий зміст світогляду епохи, що може виражатися у старій чи новій формі, а може навіть традиційний зміст виражати новою формою та укладає уявлення щоденності, актуальності, пошуку, творчості, відкритості, змінюваності, сприйнятності, лінійності, динамічності світу. Отже, сучасне пов'язується із придатністю, актуальністю у сьогоденні як змісту подій, поглядів, уявлень, так і форми їх вираження, які можуть мати різні пов'язання, але елемент новизни має бути присутній хоча б в одному із складових формально-змістовної єдності. Західна цивілізація сенс свого існування і розвитку пов'язує із актуальною сучасністю, яку живлять інноваційність, винахідництво, новизна, прогресивність, з якими пов'язується розвиток цивілізації, еволюція людини, вдосконалення суспільних відносин, отримання свободи.

Між традицією та сучасністю існує ряд проміжних форм, переходів, виражень, перетікань одного в друге. Врешті, все сучасне незабаром стає історією, на зміну якій приходить нове сучасне, створюючи враження неминучості нового, сучасного і надаючи йому пріоритетного значення над тим, що неминуче відходить у історію. Найновіші відкриття та досягнення стають історичними, поступаючись новим відкриттям та досягненням, які своєю новизною набувають безумовної цінності в уявленнях людини. Проте нерідко людина в історії відкриває нове – завдяки новому прочитанню минулого та його здобутків – та повертає це минуле у сучасне – так укладається вісь традиції – неперехідних цінностей для людини.

Інша вісь – сакрального-світського – на одному полюсі постулює сакральність (священність) як метафізичне, трансцендентне, ірраціональне, що проявляються у Божественних – Літургії, Таїнствах, Істині, Добрі та Красі, як найвищих абсолютних цінностях, даних людині. Полюс світського (профанного) пов'язують із матеріальністю, прагматичністю, іманентністю, також земними – правдою, добром та красою, які у людському втіленні лише відсвічують Божественні цінності.

Доба секуляризації міцно прив'язує світське до сучасного, прогресивного, перспективного, інноваційного, сміливого (сучасність життя). Натомість, світське у відношенні до традиції представляють як життєву архаїку, застиглість. У секуляризованому світогляді традиція відіграє все меншу роль, а у світогляді, опертому на традиції, сама традиція канонізується. Традиційне суспільство опирається більше на перевірену систему цінностей і радше з недовірою сприймає все нове і невідоме, проявлення якого може нести непередбачувані загрози.

Розгляд простору, у якому взаємодіють осі – сакрального-світського і традиційного-сучасного, дозволяє побудувати модель, яка відображає віровизнанневі і соціальні уявлення, що можуть бути корисними архітектору, впливаючи на його професійні уявлення у напрямі моделювання творчості архітектора, що працює у царині духовності.

Якщо прослідкувати вплив сакрального на вісь традиції-сучасності, то сакральне в традиції виступає як богословська ортодоксія («правильність» віри), а сакральне в сучасності – як богословський авангард (термін О. О. Гірника) [1], або «містичний стержень» (Є. Новосельський) [2]. Якщо традиція формалізується до канону, то сакральність як живе сприйнятне явище – зменшується, і навпаки – жива віра, медитаційність, активна співучасть, релігійна чуттєвість збільшують відчуття сакральності, еманують трансценденцію у відчутність (Л. Іригаре) [3], наближають, проявляють трансцендентне у іманентному (табл. 1.).

Богословська ортодоксія та богословський авангард пов'язані між собою переносом форм (Євангеліє, канон, проща як форма виразу віри) та змісту (богослужіння, Хресна Дорога, проща як контемпляція), які зцілені змістоформною знаку, символу (Літургія, ікона, храм). Міцність традиції, зумовлена живим наповненням віри, є запорукою росту сакральності аж до фундаменталістичних тенденцій. Застигання традиції, ріст формалістичних тенденцій монолітять форму віри, зменшуючи сакральність. З іншого боку, натомість, жива віра, медитаційність, релігійна чуттєвість, комунікативність, прощі до місць об'явлень, спільні молитви, чування, християнські дні молоді, будучи сучасними формами вияву віри, сприяють росту ваги сакрального у житті людини.

Вплив світського на вісь традиції-сучасності знаходиться у діапазоні між життєвою архаїкою і сучасністю життя, між стабільністю і оновленням, між еволюцією і революцією, між освоєнням і відкриттям. При зменшенні традиційності, зростанні світськості, традиція забувається, натомість ріст традиційності та канонізація традиції зменшує світськість. Сучасні тенденції росту світськості – лаїцизація, десакралізація, профанація сакрального. Водночас, теперішній релігійний туризм, релігійні рухи сучасності сприяють росту сакральності і зменшенню світськості.

Подібно, і вплив традиції, як і сучасності на вісь «світськості-сакральності», - описується тими ж поняттями.

Отже, можна стверджувати, що із ростом традиційності суспільства може як зростати (міцність живої, наповненої відчуттями і носіями традиції), так і спадати (консерватизм) його релігійність, присутність сакрального у житті. Аналогічно, із ростом сучасності у формах віри (релігійний туризм, релігійні рухи, прощі, «омолодження» вірних, ріст духовності) зростає сакральність суспільства. А сучасні тенденції лаїцизації, десакралізації, профанації сакрального у суспільстві ведуть до зменшення, заникання форм і змісту віри серед людей, зменшенню сакральності суспільства.

Матриця, побудована осями сакральності-світськості і традиційності-сучасності, моделює як зміст, так і форму віри та її проявлень серед людей у суспільстві та у індивідуальному виразі віри. Понад це, нероздільність змісту і форми у змістоформі, яка лежить у основі знаку, символу, образу – неподільних синкретичних цілісностей, потребує більш складного розділення форми на форму форми і зміст форми та форму змісту і смисл змісту, трактуючи форму як виражаюче, означуюче, а зміст – як означуване, виразиме.

Форма сакрального опирається на континування незмінності свідчень, об'явлень, одкровенень, Євангелія. Незмінність форм обґрунтовується їх довершеністю (непотрібністю покращень), ідеальністю (відчуттям абсолюту),

вичерпністю (безальтернативністю), місткістю (будь-якого об'єму змісту), виразовістю (виділеністю), нероздільністю змістоформи знаку й означуваного, як основної умови передання, комунікації. У такій нероздільності через символи, образи, архетипи проявляється синкретизм форми, що вкладена традицією у свідомість поколінь, набуваючи канонічності – освяченої незмінності, яка не дискутується у межах традиції. Канон – естетичний та інформаційний засіб перенесення сигналу, повідомлення, спосіб комунікації, дійсного, а не уявного пов'язання смислу і форми. Функція краси в каноні – сутнісна: краса символу, знаку, канону – обов'язкове свідчення його довершеності, зрілості – умови універсальності і прийнятності комунікації.

Іконографічно-просторове вираження сутнісних віровизнавчих сторін християнства у континуумі змісту і форми, що проявляються у храмі, іконі, ритуалі, можна представити як своєрідну модель професійного мислення архітектора, у якій зібрана глибина і різноманітність умов, чинників та тенденцій. Виявлені умови, чинники та тенденції проявляють у собі синтез віровизнавчих, ідейних, соціумних, культурних, мистецьких сторін дійсності та актуального довкілля, з якими стикається митець (архітектор, іконописець) у своїй творчості.

Висновок

Конституювання архітектури сучасної християнської святині відбувається у площині осей сучасності-традиційності та сакральності-світськості. У нероздільності знаку й означуваного змістоформи, як основної умови передання, через символи, образи та архетипи проявляється синкретизм форми, що вкладена традицією у свідомість поколінь та набуває канонічності – освяченої незмінності, яка не дискутується у межах традиції. Із ростом традиційності суспільства може як зростати (міцність живої, наповненої відчуттями і носіями традиції), так і спадати (консерватизм) його релігійність, присутність сакрального у житті. Аналогічно, із ростом сучасності у формах віри (релігійний туризм, релігійні рухи, прощі, «омолодження» вірних, ріст духовності) зростає роль сакрального у суспільстві. А сучасні тенденції лаїцизації, десакралізації, профанації сакрального у суспільстві ведуть до зменшення, а навіть зникання форм і змісту віри серед людей.

Література

1. Гірник О. У пошуках моделі постконфесійної рефлексії: богословський авангард. Наук. записки Укр. Католического університету. Серія: Богослов'я. Вип. 2. Ч. 5. 2015. С. 433-462.
2. Новосельський Є. – Цит. за: Подгужець З. Розмови з Єжи Новосельським про мистецтво. К.: Темпора. 2011. 406 с.
3. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої думки. К. Основи. 1998. 670с.

Анотация

Криворучко Ю. И., доктор архитектуры, профессор кафедры дизайна и основ архитектуры Национального университета «Львовская политехника» .

Общественный и духовный контекст выражения сакрального в пространстве иконы и храма.

Исследовано общественное влияние на иконографическое и пространственное выражение сакрального. Рассмотрены формальные и содержательные стороны хронотопа (время-пространства) храма и образа в иконе, семантичность и значимость формы и содержания сакрального. Семантика сакрального знака отличается постоянством, а семантика знака в творчестве – изменяемостью. Сочетание изменяемости-неизменяемости знака и его семантики зависит от социума, культуры, традиции, идеологии, индивидуальности автора.

Конституирование архитектуры современной христианской святыни происходит в плоскости осей современности-традиционности и сакральности-светскости (табл. 1). Содержание сакрального содержится в традиции его неизменяемости, что коррелирует с вневременностью-вечностью, имманентной трансцендентности. Неизменность составляет сущность традиции Таинств, Откровения, Литургии в христианстве.

Современность связывается с новизной – новыми событиями, взглядами, представлениями, развитием, изменениями мировоззрения эпохи. Ось сакрального-светского на одном полюсе постулирует сакральность (священность) как метафизическое, трансцендентное, проявляющиеся в Божественных - Литургии, Таинствах, Истине, Добре и Красоте, как самых высоких абсолютных данных человеку ценностях. Полюс светского (профанного) связывают с материальностью, прагматичностью, имманентностью, земными – правдой, добром и красотой.

С ростом традиционности общества может как расти (прочность живой, наполненной чувствами и носителями традиции), так и убывать (консерватизм) его религиозность, присутствие сакрального в жизни. С ростом современности в формах веры (религиозные движения, туризм, паломничество, «омоложение» верующих, рост духовности) растет сакральность общества. А современные тенденции лаицизации, десакрализации, профанации сакрального в обществе ведут к уменьшению, исчезновению форм и содержания веры среди людей.

Ключевые слова: сакральное, пространство, икона, храм, творчество, модель.

Abstract

Kryvoruchko Y.I. D.Sc., Arch. Department of Design and Architecture Fundamentals, Lviv Polytechnic National University, prof.

The social and spiritual context of the manifestations of the sacred in the sphere of the icon and the temple.

The article explores the impact of the influence of society on the iconographic and spatial expression of the sacral. The study focuses on the form and content-related aspects of the time-space dimensions of a church/temple and the image in an icon, as well as the semantics and significance of the form and content of the sacral. The semantics of a sacred sign is marked by consistency, and the semantics of a sign in the work of an artist is defined by variability. The combination of the variability-consistency of a sign and its semantics depends on society, culture, tradition, ideology, and the personality of an artist.

The architecture of the modern Christian shrine can be placed on axes spanning modernity-tradition and the sacral-secular (Table 1). The content of the sacral is defined by the tradition of invariability, which correlates with timelessness-eternity, immanent transcendence. Invariability is the essence of the tradition of the Sacraments, Revelation, and the Liturgy in Christianity. Modernity is associated with novelty - new events, views, ideas, development, and changes in the ideology of the era.

The axis of the sacral-secular on one apex postulates sacredness (sanctity) as metaphysical, transcendental, and manifested in the Divine: the Liturgy, the Sacraments, the Truth, the Good, and the Beauty as the highest absolute values given to man. The apex of the secular (profane) is associated with materialism, pragmatism, immanence, and mundane truth, goodness and beauty.

Religiousness, the presence of the sacred in life, can increase with the growth of tradition in the forms of faith (the strength of the living tradition, enriched through emotions and by the bearers of tradition) or it can decline (conservatism). The sacredness of society increases with the growth of modernity in the forms of faith (religious movements, tourism, pilgrimages, "rejuvenation" of the believers, and growth of spirituality). Modern tendencies of secularization, desacralization, and profanity of the sacral in society lead to the reduction and erasure of the forms and content of faith among people.

Keywords: the sacred, space, icon, temple, creativity, model.

УДК 721.012

Петровська Ю. Р.,

к.арх., Національний університет «Львівська політехніка»
yuliana.r.petrovska@lpnu.ua, код ORCID 0000-0001-8519-7065,

ДИЗАЙН ЦЕНТРУ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ ІНСТАЛЯЦІЙ

Анотація: висвітлено формування і розвиток мистецьких центрів в Україні та світі, організація їх мистецьких просторів засобами інсталяції. Розкрито та охарактеризовано поняття «інсталяція». Визначено форми і типи інсталяцій сучасного мистецтва, їх залежність від стилю мистецтва, виду експозиції,